

Väärkohtlemise olemus, ilmingud ning ennetamine

Lisett Randlepp
Sotsiaaltöö BA
Haapsalu Kutsehariduskeskus
19.11.2024

Väärkohtlemine

- **Piinamine, julm, ebainimlik või inimväarikust alandav tegevus või karistus.**
- Selget piiri erinevate väärkohtlemise esinemisvormide vahele tõmmata ei ole võimalik.
- Erinevate väärkohtlemise vormide eristamine sõltub paljude asjaolude koostoimest:

väärkohtlemise olemusest (milles see seisneb);

eesmärgist (teadlik ja tahtlik kannatuste tekitamine);

karmusest (väärkohtlemise kestvus, füüsilised ja psüühilised tagajärjed);

teistest asjaoludest (sugu, vanus, tervislik seisund)

Laste väärkohtlemine

Lapse väärkohtlemine on käitumine:

- mis seab ohtu tema arengu ning tervisliku seisundi;
- alandab lapse psüühilist ning füüsilist heaolu.

Laste väärkohtlemise liigid

- Füüsiline väärkohtlemine;
- Emotsionaalne väärkohtlemine;
- Seksuaalne väärkohtlemine;
- Hooletusse jätmine

Füüsiline väärkohtlemine

- Füüsiline väärkohtlemine on tahtlik, mitteõnnetuslik füüsilise jõu kasutamine lapse suunas, mis võib tekitada talle vigastusi.
- Füüsiline väärkohtlemine võib põhjustada lapsele kergemaid, raskemaid või isegi eluohtlikke füüsilisi ja ka psühholoogilisi kahjustusi.
- Füüsiline väärkohtlemine on igasugune tegevus, mis teeb valu või tekitab ebameeldivust.

Füüsiline väärkohtlemine

Iseloomulikud tegevused:

- Tõukamine, lükkamine, tirimine;
- Näpistamine, küünistamine;
- Väänamine, pigistamine;
- Raputamine (raputatud lapse sündroom);
- Esemega viskamine
- Tutistamine, juustest sikutamine, tirimine;
- Löömine käe, jala või mõne esemega;
- Peksmine;
- Põletamine;
- Lämmatamine, kägistamine;
- Uputamine;
- Mürgitamine;
- Liiga külmas/kuumas keskkonnas lapse hoidmine, kinni sidumine;
- Ähvardamine (noa või relvaga), relva kasutamine lapse vastu
- Lõikumine või tahtlikult teravate esemete jätmine lapse juurde.

Füüsiline väärkohtlemine

Iseloomulikud tunnused lapse kehal:

- Seletamatud verevalumid;
- Vorbid, sidumisjäljed, küünejäljed, sõrmede pigistusjäljed;
- Esemete löögi jäljed (Rihm, kepp, juhtmed, vits);
- Hammustuste jäljed;
- Juusteta laigud peas
- Seletamatud põletusmärgid (sigaretiotsa kujulised, kinda- või sokikujulised põletused, triikraud, sirgendaja/lokitangid);
- Seletamatud luumurrud, nihestused, haavad;
- Sisemised vigastused (maksarebend);
- Vägivallatunnustega surnud laps

Füüsilise vägivalda kinnitavad lapse kehal olevad erinevas paranemisjärgus haavad, verevalumid jms.

Füüsiline väärkohtlemine

Iseloomulikud lapse käitumise iseärasused:

- Hirmureaktsioon vanema ees;
- Passiivsus, endasse tõmbumine või kõrgenenud agressiivsus;
- Üldine füüsilise kontakti vältimine;
- Tardunud, hirmunud pilk;
- Seletamatud muutused käitumises;
- Hirmureaktsioonide vallandumine koolist/lasteaiast kojumineku eel;
- Ennastkahjustava käitumise sagenemine;
- Kodust ära jooksmine;
- Ilmastikule mittevastavate riiete kandmine (palava ilmaga kõrge kaelusega särk jms)

Füüsiline väärkohtlemine:

Vanema käitumise iseärasused, mille põhjal võib oletada vägivalda olemasolu:

- On teada, et peres on varemgi lapse füüsiliselt väärkoheldud;
- Vanem suhtub lapsesse seletamatu põlgusega, halvustavalt;
- Vanem rakendab lapse distsiplineerimiseks julmi võtteid (rusika-, jalahoobid, esemega pekmine);
- vanem ei pöördu lapse füüsilise vigastuse korral arsti juurde;
- Vanemat on kuulnud last füüsilise vägivaldaga ähvardamas või vägivaldategusid meenutamas;
- Juhtumi kirjeldus ei sobi kokku lapse vigastustega;
- Lapsevanem ei oska öelda kuidas vigastused tekkisid, annab vastuolulist infot

Füüsiline väärkohtlemine

- Laste kehaline karistamist on läbi aegade peetud kasvatusmeetodiks, vanemad on arvamusel, et läbi füüsilise korralekutsumise õpetavad nad lapsele midagi ning ei pea seda vägivallaks.
- Vanem, kes soovib lapsele anda õpetust läbi valu ja ebameeldiva tunde tekitamise on ise toimetulematud enda stressi ning ärevusega ning väheste kasvatusalaste teadmiste ning oskustega.
- Füüsilise väärkohtlemise korral asetatakse laps tahtlikult valu ja ebameeldivust põhjustavasse seisundisse, tekitades talle tahtlikult kehavigastusi või ei väldita nende tekkimist.
- Füüsiline väärkohtlemisega koos esineb tavaliselt ka psühholoogiline/emotsionaalne väärkohtlemine - tahtlik kehavigastuste tekitamine jätab lapse psüühikasse oma jälje.
- Füüsiline väärkohtlemine on tihti seotud veel seksuaalse väärkohtlemisega, mõlemad on tegevused, millega põhjustatakse lapsele tahtlikult valu, alavääristatakse teda.

Raputatud lapse sündroom

- Väikelapse (imiku) füüsilise väärkohtlemise vorm, mille käigus lapse vanem või hooldaja või mõni muu isik raputab last tugevalt.
- Raputamise ajal liigub lapse pea kontrollimatult ja piitsalöögi kujuliselt ette- ja tahapoole, samal ajal liigub kolju sees ka lapse aju, pörgates vastu kolju esi- ja tagakülge. Koljusisesed veresooned rebenevad ning tekivad aju ja kolju vahelised verevalumid.
- Lapsel võib kohe peale raputamist esineda hingamis- ja söömishäireid, oksendamist, krampe, uimasust, teadvusetust.
- Ravimata jäänud verevalumid võivad olla piduriks edaspidisele normaalsele lapse arengule, mistõttu võivad lapsel tekkida hiljem mälu-, kõne-, käitumis- ning õppimishäireid. Samuti ka alaarengut, pimedaks või kurdiks jäämist. Halvimal juhul ka surma.

Seksuaalne väärkohtlemine

- Seksuaalvägivald on igasugune tahtevastane seksuaalvahekord või seksuaalvahekorda astumise katse, soovimatud seksuaalse alatooniga märkused või lähenemiskatsed, muul moel inimese seksuaalsuse vastu sunni abil ja ükskõik millises kohas (kodus, tööl, mujal) toime pandud teod, olenemata teo toimepanija ja ohvri suhtest (WHO, 2010).

Laste seksuaalne väärkohtlemine

- Lapse kaasamine seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta täielikult aru ei saa, millele ta ei ole adekvaatset nõusolekut võimeline andma ning mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest.
- Seksuaalse väärkohtlemise ja vägivalla eesmärk on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamine. See on seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus.
- Väärkohtleja võib olla nii täiskasvanud kui ka teine laps, kes on enda vanuse või arengutaseme tõttu lapsega vastutus-, usaldus- või võimusuhetes.
- Seksuaalne väärkohtlemine on kõige varjatum väärkohtlemise vorm. Tihti on märgid ärakasutamisest nähtavad vaid arstlikul läbivaatusel. Seetõttu ei pruugi lapsega kokkupuutuvad isikud märgata, et last on seksuaalselt väärkoheldud.

Laste seksuaalne väärkohtlemine

Seksuaalset väärkohtlemist saame liigitada kaheks:

1) Seksuaalne ärakasutamine

Lapse mittevägivaldne kasutamine seksuaalobjektina oma suguiha rahuldamiseks.

Füüsilisi märke ärakasutamisest ei leidu

Seksuaalne ärakasutamine on liputamine, piilumine või lapse kasutamine lapsporno tootmises.

Laste seksuaalne väärkohtlemine

2) Seksuaalne vägivald

Lapse tahtevastane suguiha rahuldamine, olukorras kus laps pole suuteline sellest keelduma ja ennast kaitsma vaimsete ning füüsiliste jõudude ebavõrdsuse tõttu.

Füüsilisi märke võib leida

Seksuaalne vägivald on oraalne, genitaalne või anaalne kontakt lapse poolt või lapsele.

Lapse seksuaalne väärkohtlemine

- Väärkohtlemine võib toimuda kus iganes (kodus, lasteasutuses jne) ning selle võib toime panna nii lapsele lähedane isik (vanem, kasuvanem, õde/vend, sugulane) kui ka koduväline isik (sõber, naaber, lapsehoidja, õpetaja, vööras).
- Lapsed ei tule toime korduva seksuaalse stimulatsiooniga. Isegi siis kui laps enda arengutaseme poolest ei mõista, et seksuaalne aktiivsus ja teod mida temaga tehakse on pahad, saab tema aju ülestimulatsiooni ning sellest kujunevad välja erinevad probleemid.

Seksuaalne väärkohtlemine

Iseloomulikud tegevused:

- lapse intiimsete kehaosade katsumine;
- oma suguelundite demonstreerimine lapsele;
- sõrmega suguühe matkimine;
- suguühe lapsega;
- lapse nähes teise täiskasvanuga seksuaalkontakti astumine.

Seksuaalne väärkohtlemine

Iseloomulikud käitumuslikud tunnused lapsel:

- kardab lahtiriietumist;
- seksuaalse sisuga mängud;
- eale mittevastavad teadmised seksist;
- väldib ruumi kahekesi jäämist (mehe/naiseaga);
- hüsteeriline või depressioonis;
- ootamatud probleemid koolis;
- väljakutsuv käitumine;
- riietumise muutumine (kapuuts, kõrvaklapid peas, juuksed näo ees jne);
- enesetapumõtted;
- ennastkahjustav käitumine.

Seksuaalne väärkohtlemine

Iseloomulikud füüsilised tunnused:

- raskendatud istumine, kõndimine;
- suguhaigus;
- rasedus;
- sagedased kuseteede põletikud;
- õudusunenäod;
- öine enurees;
- rebitud, verine aluspesu;
- verimuhud reitel, tuharatel, suguelundite piirkonnas;
- valu või sügelus suguelundite piirkonnas.

Seksuaalne väärkohtlemine

- Kui väärkohtleja on inimene, keda laps tunneb ja kellest hoolib, jääb laps lõksu. Ühelt poolt on lojaalsus lähedase inimese vastu kuid teiselt poolt tunne, et seksuaalne aktiivsus on vale.
- Kui laps proovib iseseisvalt lõpetada enda seksuaalse väärkohtlemise, võib väärkohtleja teda ähvardada vägivaldaga või armastuse kaotusega. Peresisese seksuaalse väärkohtlemise puhul võib laps ka karta viha, armukadedust, häbistamist teiste pereliikmete poolt või karta, et kui ta saladuse välja räägib on tema vastutav perekonna lahku mineku puhul.
- Laps, kes on kohelnud seksuaalset vägivalda, kujuneb tavaliselt välja madal enesehinnang- tunne et ta on väärtusetu ja ebanormaalne.

Seksuaalne väärkohtlemine

Võimalikud asjaolud ja märgid, mis võivad kahandada laste soovi rääkida toimunud seksuaalsest vägivallast:

- laps võib salata väärkohtlemise toimumist, kuna teda on vägivalla kasutamise või füüsilise karistamisega hirmutatud;
- lapsi sunnitakse vaikima pannes vastutuse perekonna lagunemise eest, ema kurjaks saamise või muude halbade sündmuste eest, mis perekonnas võiks juhtuda peale seksuaalse väärkohtlemise avalikustamist;
- hirm avalikuks tulemise tagajärgede eest perekonnale - laps tajub, et avalikustamine toob kaasa sündmuste laine, mida ta ei oska ette ennustada ega kontrollida. Hirm teadmatuse ees pärsib juhtunust rääkimist.
- lapse kognitiivsed ja arengulised piirangud (sõnavara puudumine);
- emotsionaalsed takistused (häbi, alanduse ja piinlikuse tunne, enesesüüdistamine=);
- laps on “ära ostetud” altkäemaksude ja hüvitiste kaudu;
- väärkohtleja on lapsega seotud (pereliikme puhul teatamine keerulisem);
- suhted väärkohtlejaga (sh lojaalsus väärkohtlejale, emotsionaalne side väärkohtlejaga - kui perega on jahedamad suhted).

Seksuaalne väärkohtlemine

- **18. novembril** on **laste seksuaalse väärkohtlemise vastane päev**, millega Euroopa Nõukogu juhib tähelepanu laste kaitsmisele seksuaalse väärkohtlemise eest.
- Ennetusvideo: [Laste seksuaalse väärkohtlemise ennetusvideo](#)
- Lastekaitse Liidu vihjeliin (Lasteabi 116 111) laekus aasta jooksul **822** teadet **laste seksuaalsest väärkohtlemisest internetis**.
- Seksuaalne väärkohtlemine ei ole ainult vägistamine ja seksuaalkontakti sundimine, vaid ka ahistamine, ebameeldivad kontaktid ja puudutused intiimpiirkonnas, pesu lahti tegemine, suuldamine ja muud tegevused, mis on lapse tahtmise vastu. Lapse alastiolekus pildistamine, nende piltide jagamine, videote tegemine ja salvestamine, kus laps on alasti või vastu tahtmist videote vaatamine, kus näidatakse seksuaalvahekorda täiskasvanute vahel ning mida laps ei soovi vaadata.

Abi seksuaalse väärkohtlemise korral

Seksuaalse vägivalda kriisiabikeskused

- Pakuvad professionaalset ööpäevaringset abi seksuaalvägivalda kogenud inimestele;
- Saab minna nii ise kui ka saatjata, mistahes kellaajal ja ilma saatekirjata;
- Oodatud on kõik, kes on kogenud seksuaalset vägivalda või kahtlustavad seda.
- Tutvustav video: [Vaata, millist abi pakutakse seksuaalvägivalda kriisiabikeskustes \(pikk versioon\)](#)

Abi seksuaalse väärkohtlemise korral

Lastemaja

- Lapsesõbralik, erialade vaheline teenus.
- Pakub tuge seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lastele.
- Hindab lapse tervislikku ja sotsiaalset olukorda, viib läbi juhtumi lahendamiseks vajalikud uurimistoimingud ning pakub lapsele vajalikku abi.
- Lastemaja poole võib pöörduda ka siis, kui muret valmistab lapse seksuaalne käitumine.
- Lastemajaga saab ühendust telefonil 5854 5498 E-N 8-17, R 8-15.30
- Tutvustav video: [Mis koht on lastemaja?](#)
- tutvustav video: [Laste seksuaalne väärkohtlemine ja lastemaja](#)

Vaimne/emotsionaalne väärkohtlemine

- Emotsionaalse pingeseisundi tekitamine lapsele, mis võib põhjustada raskeid või pöördumatuid kahjustusi lapse emotsionaalsele arengule.
- Emotsionaalne väärkohtlemine on igasugune käitumine, mis paneb mõtlema, et oled teistest halvem ega vääri lugupidavat suhtumist.
- Emotsionaalse vägivalla puhul kogeb laps pikaajalist emotsionaalset pinget, mis pidurdab tema eakohast eneseväljendust . Lapse tundmused arenevad ühekülgseks, moondub nii oma kui ka teiste emotsioonide mõistmine ja nende väljendamine ning tõlgendamine.
- Emotsionaalse väärkohtlemise kogemine võib viia tõsise kaitumis- ja õpiraskusteni või põhjustada emotsionaalseid või vaimseid häireid. See vähendab lapse võimalusi areneda terveks, sotsiaalselt kompetentseks täiskasvanuks.

Vaimne/emotsionaalne väärkohtlemine

Iseloomulikud käitumisliigid:

- hirmutamine, ähvardamine;
- karjumine;
- sõimamine;
- solvamine;
- mõnitamine,
- halvustavate nimedega kutsumine;
- terroriseerimine,
- manipuleerimine;
- keeldudega kauplemine;
- tusatsemine,
- vaikimine,
- lapse isoleerimine normaalsest sotsiaalsest suhtlemisest

Vaimne/emotsionaalne väärkohtlemine

Iseloomulikud käitumuslikud ning füüsilised iseärasused:

- laps emotsionaalselt tuim, ükskõikne;
- laps kurvameelne, depressiivne või tal on väljakujunenud depressioon;
- imeb sõrme, kõigutab ennast monotoonselt;
- on endasse tõmbunud, mõtlik või vastupidi - agressiivne;
- “kleepub” iga täiskasvanu külge, otsides tähelepanu ja soojust;
- esinevad unehäired, öised hirmuhood;
- puudub huvi eakohaste mängude vastu;
- madal enesehinnang;
- öine/päevane voodimärgamine;
- psühhosomaatilised kaebused: peavalu, kõhuvalu, halb olla, torked südame piirkonnas
- lapse üldine füüsiline ja psühholoogiline areng on pidurdunud

TEADLIKKUSE TÕSTMISEKS

Halvustab teist lapsevanemat lapse ees. Eesmärk on veenda last, et teine vanem on halb inimene.

Meeleolu kõigub sageli, mis tekitab lapses tunde, nagu peaks kogu aeg kikkivarvul käima ja iial ei tea, mis võib edasi juhtuda.

Ei tunnusta last iial, vaid **kritiseerib** ja halvustab teda. Mida iganes laps ei tee, vanemale sellest ei piisa.

Jätab lapse hooletusse. Ei rahulda lapse põhivajadusi: toit, elukoht, riided, hügieen, meditsiiniline abi, turvalisus, haridus.

Koormab last ülemäärase tähelepanu, hoolitsuse ja materiaalsete hüvedega. Nõuab jäägitut lojaalsust. Ei väärtusta ega toeta individuaalset eristumist, identiteeti, ega ise-
Nõuab, et laps seaks oma vanemate vajadused alati enda omadest kõrgemale. Ei hooli lapse heaolust, kui see takistab kuidagi oma vajadusi või kapriise.

Kontrollib last pidevalt ja kaitseb ülemääraselt kõigi ja kõige eest. Seab lapsele äärmiselt kõrgeid ootused. Lapsel puudub autonoomia.

Üleseotud. vajadused alati enda omadest kõrgemale. Ei hooli lapse heaolust, kui see takistab kuidagi oma vajadusi või kapriise.

EMOTSIONAAL- SELT VÄÄRKOHTLEV LAPSEVANEM

Tühistab lapse tundeid, nagu tal poleks õigust kunagi haiget saada, või solvuda. Nimetab last piiripilliks, nõrgukeseks, hüsteeriliseks, solvujaks, jne.

Isoleerib

lapse tahtlikult kõigest ja kõigist, kuna "lapsevanem teab paremini, mis lapsele on hea". Piirab lapse sotsiaalseid tegevusi. Allutab sellega oma kontrollile.

Ähvardab

füüsilise karistamisega, karjub, hirmutab. Tekitab tunde, et võib soovi korral iga hetk haiget teha.

Narrib ja naeruväärustab last pidevalt. Eesmärk on tõsta oma enesetunnet lapse arvelt. Naudib lapse ülenaljategemist.

Tõrjub

last, kui laps vajab tähelepanu. Annab ignoreerimisega teada, et lapse arvamus ei ole OK, mis võib lapses tekitada tunde, et tema ise ei ole OK.

Võrdleb last pidevalt teistega, tekitades lapses tunde, et ta pole kunagi piisavalt hea. Selle asemel, et tuua esile lapse tugevusi, rõhutab tema nõrkusi. Lapse kaaslastest saavad talle konkurendid.

Nuhib pidevalt lapse asjades, et leida midagi kahtlast või lubamatut. Ei võimalda lapsele üldse privaatsust.

Hooletusse jätmine

- Lapse hooletusse jätmine on lapse väärkohtlemise viis, mille juures ei kahjusta last mitte vanemate/hooldajate/eestkostja teod, vaid nende tegemata jätmised.
- Hooletusse jätmine on vanema või hooldaja/eestkostja kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel.
- Hooletusse jätmine võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist.

Hooletusse jätmine

- Füüsiline hooletussejätmine - ebarahuldav hoolitsemine lapse esmaste vajaduste eest, haigestumise, vigastuste või puude korral.
- Emotsionaalne ja vaimne hooletussejätmine - ükskõiksus lapse emotsionaalsete vajaduste rahuldamise suhtes, lapse vaimse tervise või arengu probleemidele mitte reageerimine.
- Järelvalvetus - ebaadekvaatne järelevalve kodus ja väljaspool kodu. Ei tunta huvi lapse tegevuse vastu, majapidamises olevate riskide eiramine ja lapsele ohutuse mitte tagamine.
- Hariduslik hooletussejätmine - vanema tegevusetus või mitte hoolimine lapse hariduse omandamise.

Hooletusse jätmine

Käitumuslikud tunnused:

- imik nutab sageli;
- laps pidevalt näljane;
- lapse areng on pidurdunud;
- laps varastab toitu;
- norib süüa;
- halb hügieen.

Füüsilised tunnused:

- väikelaps jäetakse sageli üksi koju;
- ei tegeleta lapsega;
- ei piatata, ei võeta sülle;
- lapse arengus on mahajäämus, ei võta kaalus juurde.

Hooletusse jätmine

Emotsionaalsed tunnused:

- ei tunnustata last;
- laps on sõnakuulmatu, üksildane;
- ei räägita lapsega.

Hariduslikud tunnused:

- ei hoolita lapse võimete arendamisest;
- ei tunta huvi lapse õppeedukuse, kooliprobleemide vastu;
- vanem ei ärata last õigel ajal;
- halb õppeedukus;
- konfliktne käitumine;
- langeb koolist välja.

Meditsiinilised tunnused:

- ei käida arstlikus kontrollis;
- ei parandata lapse hambaid;
- ei vaktsineerita;
- ei pöörduta haiguse puhul arsti poole;
- korrigeerimata häired (kõnehäire, kõõrdsilsus, lühinägelikkus, adenoidid).

Väärkohtlemise pealt nägemine

- Teiste pereliikmete vahelise vägivalda pealt nägemine või kuulmine on nii samuti last kahjustav kui otsene vägivald lapse suhtes.
- Perevägivalda tunnistajaks olemine on lapse väärkohtlemine.
- Laps on vägivalda ohver kui ta:
 - kuuleb peres toimuvat vägivalda;
 - näeb peres toimuvat vägivalda;
 - näeb hilisemate vägivaldajuhtumite tagajärgi (lõhutud asjad, vigastused, emotsionaalselt häiritud vanemad, üksteist vältivad vägivalda osapooled);
 - vanemad kasutavad lapsi vahendajatena teisele vanemale sõnumi edastamiseks, spioneerimiseks jms.

Lapse väärkohtlemise keeld

- Lapseas kogetud vägivallal on mõju inimese vaimsele ja füüsilisele tervisele ning heaolule kogu eluks ning see võib olla paljude erinevate sotsiaal- ja tervise probleemide põhjustajaks. Traumakogemus lapsepõlves muudab haavatavaks vägivalla suhtes täiskasvanueas. Lapsed, kes satuvad vägivalla ohvriks, puutuvad suurema tõenäosusega vägivallaga kokku ka täiskasvanueas – kas ohvri või vägivalla toimepanijana. Vägivallal on väga suur mõju ka täiskasvanud inimesele, põhjustades lisaks võimalikele füüsilistele traumadele vaimse tervise probleeme, mis võivad viia ühiskonnaelust kõrvalejäämiseni ja töövõimetuseneni välja.
- Lapse hooletusse jätmine, lapse vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sealhulgas lapse alavääristamine, hirmutamise ja kehaline karistamine, samuti karistamine mis tahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, on keelatud.

Film väärkohtlemisest ja ellujäämisest:

- “Kui kodust saab põrgu”
- [HTTPS://VIMEO.COM/24814828](https://vimeo.com/24814828)

Abivajav laps (LasteKS § 26)

- Abivajav laps on laps, kelle heaolu on ohustatud või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes;
- Laps kelle täitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu;

Abivajav laps

- Abivajava lapse puhul ei ole tagatud tema turvatunne, areng ja heaolu. Lapse abivajadus võib tuleneda tema võimalikust väärkohtlemisest (sh vägivallast ja hooletusse jätmisest), aga ka tema sotsiaalsest või hariduslikust erivajadusest, pere toimetulekuraskustest jne.
- Lapse abistamiseks ja kaitseks suunatud tegevused hõlmavad lastekaitse- ja võrgustikutööd kõige laiemas tähenduses, sh sotsiaalteenuseid ja -toetusi ning koostööd lapse, tema pere ja lapsega kokkupuutuvate võrgustikuliikmete vahel.
- Lapse abistamisel tuleb lähtuda tema individuaalsetest vajadustest ja huvidest.

Abivajav laps

Laps on abivajav näiteks siis kui ta:

- elab üksi;
- vajab erispetsialisti abi, kuid vanem ei tunnista seda, ei oska abi küsida vms;
- ei täida koolikohustust;
- jooksis kodust ära;
- pani toime süüteo.

Hädaohus olev laps (LasteKS §30)

- Hädaohus olev laps on laps, kes on enda elu või tervist ohustavas olukorras;
- Laps, kelle käitumine ohustab enda või teiste isikute elu ja tervist.

Hädaohus olev laps

- Hädaohus oleva lapse puhul vajab kaitset tema elu ja tervis.
- Hädaoht lapse elule ja tervisele võib tuleneda nii välisest keskkonnast, teiste tegevusest kui ka lapse enda käitumisest.
- Hädaohu korral on lapse abivajadus niivõrd akuutne, et nõuab viivitamatut sekkumist, et ohtu ära hoida või lõpetada. Ohu tõrjumiseks võib olla vajalik lapse kiire toimetamine turvalistesse tingimustesse.
- Kui lapse on hädaohtu seadnud tema pere ja ühelgi muul moel ei ole võimalik ohtu tõrjuda, võib olla põhjendatud lapse eraldamine perekonnast.
- Lapse vastu suunatud süüteo toimepanemise kahtlus (sh füüsiline või seksuaalne vägivald; elu ja tervist ohustav hooletusse jätmine; jne) on kriminaal- või väärteomenetluse algatamise aluseks.

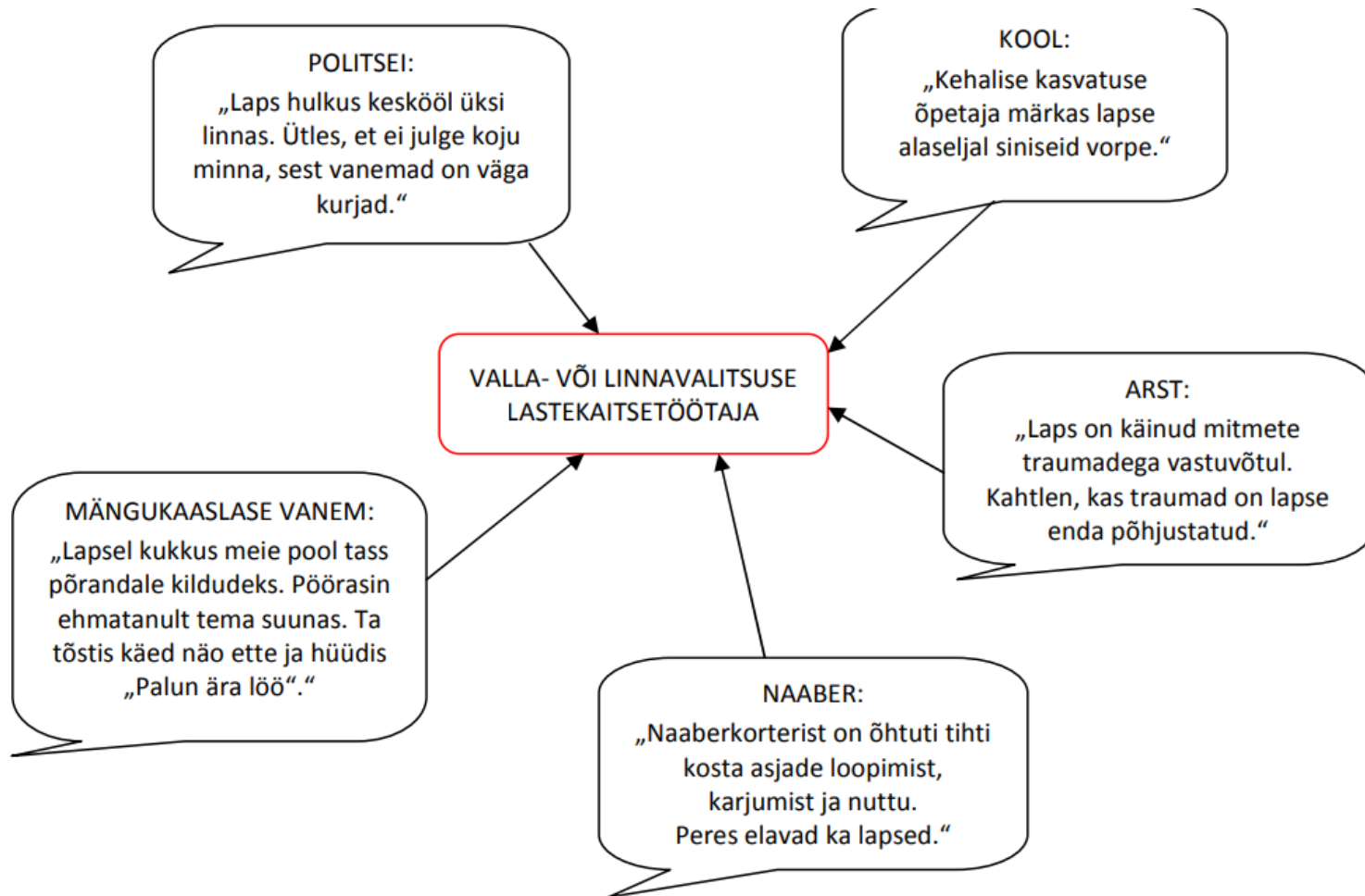
Hädaohus olev laps

Laps on hädaohus, kui ta:

- on vägivalla ohver;
- on tõsiselt haige;
- üritab või üritas enesetappu;
- on tugevas alatoitumuses;
- pani toime süüteo

Abivajavast lapsest teatamise kohustus

- Lastekaitseseaduse (§ 27 ja § 31) kohaselt on **kõigil isikutel kohustus teatada abivajavast või hädaohus olevast lapsest.**
- Lapse abi ja kaitseta jäämise eest **vastutab igaüks**, kes märkab lapse abivajadust, aga ei anna sellest teada.
- Rohkem teavet võimalikust abi- ja kaitsevajadusest on lastega iga päev töötavatel spetsialistidel (õpetaja, huviringi juht, treener, arst, tugiisik jne), kuid samamoodi lasub teatamiskohustus kõikidel teistel inimestel (juhuslik mööduja, naabrid, sugulased, mängukaaslase vanemad jne).
- Teatamata jätmist ei saa õigustada sellega, et ei olda kindel, kas kahtlus lapse abivajaduse kohta on piisavalt põhjendatud, või kardetakse, et teatamine võib näida peret süüdistavana või last häbimärgistavana. Teabe olulisuse ja sekkumise vajaduse selgitavad välja ja otsustavad juba asjakohased ametiasutused.

ABIVAJAVAST LAPSEST

teata

**valla- või linnavalitsusele
võimalusel otse lastekaitsetöötajale**

HÄDAOHUS OLEVAST LAPSEST

teata

**politseile
ja valla- või linnavalitsusele**

Lasteabi116 111

- Lasteabi **116 111** pakub laste ja perede aitamiseks ja toetamiseks ööpäevaringset üle-eestilist tasuta nõustamist telefoni ja interneti teel.
- Pöördujale antakse nõu ja infot ning neid juhendatakse ja aidatakse abivajava ja hädaohus oleva lapse juhtumites.
- Töövälisel ajal täidetakse hädaohus oleva lapse puhul lastekaitsetöötaja rolli.

Kuidas Lasteabi töötab?

- Oodatud on kõik pöördumised, mis on seotud laste ja lapsi puudutavate teemadega või kui on vaja teatada abivajavast lapsest.
- Pöörduda võivad nii lapsed ise kui ka täiskasvanud - lapsevanemad, sugulased, spetsialistid, naabrid, sõbrad, tuttavad, kõik tähelepanelikud inimesed.
- Esmalt selgitavad nõustajad välja pöördumise põhjuse ning annavad nõu, kuidas olukorras toimida.
- Vajaduse korral edastatakse info teistele spetsialistidele, näiteks lastekaitsetöötajatele või politseile, et laps saaks abi võimalikult kiiresti ning parimal ja last kaitsval moel.
- Pöörduja võib jääda anonüümseks kui see ei ohusta lapse elu või tervist.

Lasteabi 116 111

- Nõustamine toimub eesti, vene ja inglise keeles.
- Töötab igapäev ööpäev läbi.
- On pöördujale tasuta.
- Mobiiltelefonilt saab helistada ka siis, kui kõneaeg on otsas.
- Võimalus pöörduda ka viipekeeles.
- Välismaalt helistades +372 600 4434

Lapsega töötava isikuna töötamise piirangud (LasteKS)

Lapsega ei tohi töötada isik, kes on saanud karistada või kelle suhtes on kohaldatud sundravi:

- inimsuse vastastes süütegudes;
- rahu vastastes süütegudes (agressiooni kuriteod, sõjapropaganda, keelatud relvade väljatöötamine ja käitlemine);
- sõjasüütegudes;
- rahvusvahelise julgeoleku süütegudes (piraatlus, õhusõiduki kaaperdamine jms);
- isikuvastastes süütegudes (tapmine, mõrv, lapse tapmine, raseduse tahtevastane katkestamine);
- tervist kahjustavates süütegudes (naiste suguelundite sandistav moonutamine, raske tervisekahju tekitamine ettevaatamatusest);
- vägivallategudes (kehaline väärkohtlemine, piinamine);
- vabadusvastastes süütegudes (inimkaubandus, kupeldamine, prostitutsioonile kaasaaitamine, pantvangi võtmine jms);

Lapsega töötava isikuna töötamise piirangud (LasteKS)

- Seksuaalse enesemääratlemise vastastes süütegudes (vägistamine, suguühele sundimine, suguühe järeltulijaga, alaealiselt seksi ostmine jms);
- Alaealise vastu toime pandud süütegudes (inimkaubandus, lapsporno, lapseealise seksuaalne ahvaltemine, julmuse eksponeerimine, alaealisele alkoholi ostmine ja kallutamine tarvitamisele jms);
- Rahvatervisevastastes süütegudes (alaealise kallutamine ebaseaduslikule tarvitamisele, narkootikumide müümine alaealisele);
- Kodanikuõiguste vastastes süütegudes (seksuaalne ahistamine);
- Perekonna vastastes süütegudes (hooldusõiguse/eeskoste teostamine nõuete rikkumine, võõra lapse hõivamine, lapse müümine ja ostmine, perekondliku kuuluvuse muutmine);
- Ravimite ja dopingute vastastes süütegudes (spordis dopingu kastumine nooremal kui 12-aastasel isikul)
- Varavastastes süütegudes (röövimine);
- Väljapressimises ja ebaseaduslikus kasutamises (asjade omavoliline kasutamine vägivaldselt);

Lapsega töötava isikuna töötamise piirangud (LasteKS)

- Riigivõimu vastastes süütegudes (terrorikuriteod, riigiametniku ründamine,
- Rahvusvahelise organisatsiooni ja välisriigi vastased süüteod (rännak rahvusvaheliselt kaitstud isiku elule ja tervisele);
- Riigi kaitsevõime vastased süüteod (võimu haaramine vägivallaga)
- Avaliku korra vastastes süütegudes (avaliku korra raske rikkumine, omavoliline sissetungimine vägivallaga ning lahkumisnõude täitmata jätmine)
- Avaliku võimu vastastes süütegudes (vägivald võimuesindaja vastu)
- Ametialase võimu kuritarvitamine (piinamine, võimulialdus,
- Õigusemõistmisevastastes süütegudes (õigusemõistmise mõjutamine, raske tervisekahjustuse takistamine, sundimine valeütluse andmiseks jms);
- Üldohtlikes süütegudes (üldohtlik mürgitamine, süütamine, plahvatuse tekitamine

Lapsega töötava isikuna töötamise piirangud (LasteKS)

- Lastega töötamise piirang on mõeldud selleks, et lastega kokku puutuvatele kutsealadele ei pääseks töötama inimesed, keda on karistatud või kes on sundravile määratud näiteks inimkaubanduse, seksuaalse enesemääratlemise vastaste kuritegude või prostitutsiooni ja lastepornoga seotud kuritegude eest.
- Nende süütegude puhul on lastega töötamise piirang eluaegne, olgu siis karistus kehtiv või arhiveeritud. Paljude muude süütegude puhul kehtib piirang ajutiselt - nii kaua, kuni karistus kehtib.
- Lastega töötamise piirangu tagamiseks peab lastega töötav organisatsioon tegema kindlaks, kas töötaja sobib ametisse. Ka lapsevanemal või mõnel teisel lapse seaduslikul esindajal on õigus kontrollida lapsega tegeleva isiku tausta.
- [Kelle palkad lastega töötama? Kontrolli tausta.](#)

Vägivalla ennetuse tegevussuunad

- Vägivaldade taunivad hoiakud ja normid ning vägivallateadlikkus;
- Vägivallaennetus haridusasutustes, noorsootöös ning huvihariduses;
- Perevägivalla ennetamine ning vähendamine;
- Eakatevastase vägivalla ennetamine ning märkamine;
- Vägivallaennetus digimaailmas;
- Inimkaubanduse ennetamine;
- Seksuaalvägivalla ennetamine;
- Spetsialistide vägivallateadlikkus ning sekkumisoskus;
- Ohvrisõbralik menetlus;
- Vägivallaohvrite kaitse ning tugi;
- Vägivallast loobumise toetamine;
- Tervishoiu- ning sotsiaalteenuste osutajate suurem roll vägivallaennetuses;
- Vägivallaennetuse poliitika mõju uurimine.
- Vägivalla ennetamise kokkulepe 2021-2025: [675_LISA 2. Vagivalla ennetamise kokkulepe 202....pdf](#)

Vägivalda taunivad hoiakud, normid ning teadlikkus

- Avalikkusele järjekindlalt, aktiivselt ja täpselt selgitada vägivalda olemust ja põhjusi ning selle ärahoidmise võimalusi selleks et inimesed oleksid vägivaldast ja taasohvristamisest teadlikumad, suhtuksid vägivalda taunivamalt, julgeksid vägivaldast teatada ning abi otsida.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 14-15

Vägivallaennetus haridusasutustes, noorsootöös ning huvihariduses

- Haridusasutustel ja noorsootöötajatel ning huviharidust ja -tegevust pakkuvatel organisatsioonidel on vägivalla ennetuses suur roll, kuna nad jõuavad paljude lasteni ja neil on võimalus õpetada lastele juba varakult vägivaldset käitumist vältima.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 16

Vägivallaprobleemidega laste ja noorte toetamine

- Vägivallaennetus peab algama laste ja perede toetamisest ning lapsevanemate vanemlike oskuste arendamisest, sotsiaalsete oskuste õpetamisest, laste positiivse koolielu, noorsootöö ja huvitegevuse mitmekesistamisest ja kättesaadavuse parandamisest.
- Vägivallaennetuse kokkulepe lk 18-19

Perevägivalla ennetamine ja vähendamine

- Perevägivald ja naistevastane vägivald on olnud juba pikemat aega suure tähelepanu all ja kuigi on näha positiivseid märke, tuleb selle teemaga tegelda järjepidevalt, sest inimesed ei oska alati vägivalda ära tunda ja abi otsida. Perevägivald puudutab kõiki pereliikmeid.
- Vägivallaennetuse kokkulepe lk 20-21

Eakatevastase vägivalla ennetamine ja märkamine

- Eakad võivad sattuda vägivalla ohvriks nii kodus, hoolekandeesutuses, haiglas, ametiasutuses kui ka veebis ja avalikus ruumis. Eakatevastast vägivalda on vaja rohkem teadvustada, tagada ohvrite kaitse ja hinnata, kas olemasolevad teenused vastavad vanemaealiste vajadustele.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 22.

Vägivalla ennetus digimaailmas

- Digimaailm ja tehnoloogia areng on toonud kaasa uue vägivallaliigi, mis ähvardab kannatanut olenemata vägivallatseja füüsilisest asukohast. Kuigi Eesti laste digiohutuse teadmised on head, tuleb internetis suhtlemise ja turvalise käitumise oskuste arendamisele rohkem tähelepanu pöörata.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 24.

Vägivalda taunivad hoiakud, normid ning teadlikkus

- Avalikkusele järjekindlalt, aktiivselt ja täpselt selgitada vägivalda olemust ja põhjusi ning selle ärahoidmise võimalusi selleks et inimesed oleksid vägivaldast ja taasohvristamisest teadlikumad, suhtuksid vägivalda taunivamalt, julgeksid vägivaldast teatada ning abi otsida.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 14-15

Vägivallaennetus haridusasutustes, noorsootöös ning huvihariduses

- Haridusasutustel ja noorsootöötajatel ning huviharidust ja -tegevust pakkuvatel organisatsioonidel on vägivalla ennetuses suur roll, kuna nad jõuavad paljude lasteni ja neil on võimalus õpetada lastele juba varakult vägivaldset käitumist vältima.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 16

Vägivallaprobleemidega laste ja noorte toetamine

- Vägivallaennetus peab algama laste ja perede toetamisest ning lapsevanemate vanemlike oskuste arendamisest, sotsiaalsete oskuste õpetamisest, laste positiivse koolielu, noorsootöö ja huvitegevuse mitmekesistamisest ja kättesaadavuse parandamisest.
- Vägivallaennetuse kokkulepe lk 18-19

Perevägivalla ennetamine ja vähendamine

- Perevägivald ja naistevastane vägivald on olnud juba pikemat aega suure tähelepanu all ja kuigi on näha positiivseid märke, tuleb selle teemaga tegelda järjepidevalt, sest inimesed ei oska alati vägivalda ära tunda ja abi otsida. Perevägivald puudutab kõiki pereliikmeid.
- Vägivallaennetuse kokkulepe lk 20-21

Eakatevastase vägivalla ennetamine ja märkamine

- Eakad võivad sattuda vägivalla ohvriks nii kodus, hoolekandeesutuses, haiglas, ametiasutuses kui ka veebis ja avalikus ruumis. Eakatevastast vägivalda on vaja rohkem teadvustada, tagada ohvrite kaitse ja hinnata, kas olemasolevad teenused vastavad vanemaealiste vajadustele.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 22.

Vägivalla ennetus digimaailmas

- Digimaailm ja tehnoloogia areng on toonud kaasa uue vägivallaliigi, mis ähvardab kannatanut olenemata vägivallatseja füüsilisest asukohast. Kuigi Eesti laste digiohutuse teadmised on head, tuleb internetis suhtlemise ja turvalise käitumise oskuste arendamisele rohkem tähelepanu pöörata.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 24.

Inimkaubanduse ennetamine

- Inimkaubanduse juhtumeid märgatakse ja neisse sekkutakse vähe, sestap on vaja tõsta teadlikkust sellest kuriteost. Näiteks on vaja paremini tuvastada inimkaubanduse tunnustega tööalast ekspluateerimist ning kasvatada ettevõtjate ja töötajate teadlikkust inimkaubanduse ohtudest.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 26-27

Seksuaalvägivalla ennetamine

- Seksuaalkuritegudest politsei teavitamine on viimase kümne aastaga kahekordistunud. Samas ei teata enamik seksuaalvägivalla ohvreid endiselt juhtunust ega otsi abi. Loodud on uusi teenuseid, kuid abi peab jõudma rohkemate inimesteni. Juhtumite uurimine ja tagajärgedega tegelemine peab olema pidev, professionaalne ja toimuma eri asutuste koostöös.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 28

Spetsialistide teadlikkus vägivallast ning oskus sekkuda

- Spetsialistidel on oluline roll vägivalla märkamisel ja sellele reageerimisel, mistõttu peavad neil olema head teadmised ja oskused vägivalda ära tunda, juhtumitele reageerida ja neid lahendada. Selleks tuleb spetsialiste koolitada ja anda neile vajalikud oskused ning tööriistad.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 30

Ohvrisõbralik meneltus

- Ohvrite sõbralik kohtlemine on üks kriminaalpoliitika prioriteetidest. Menetlusasutused peavad pakkuma ohvrile rohkem tuge, arendama sõbralikku suhtlemisoskust ning tutvustama paremini ohvri õigusi. Menetlus on vaid üks osa ohvri probleemide lahendamisest.
- Vägivallaennetuse kokkulepe lk 32

Vägivallaohvrite kaitse ja tugi

- Ohvri toetamine peab lähtuma tema individuaalsetest vajadustest ja soodustama tema toimetulekut. Pakutavad teenused peavad olema kvaliteetsed ja kättesaadavad kõigile abivajavatele, olenemata ohvriks langemise kohast ja vägivalla liigist.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 34-35

Vägivallast loobumise toetamine

- Vägivalla vähendamiseks peab vägivallatseja võtma ka ise rohkem vastutust oma vägivaldse käitumise eest ning astuma samme vägivallast loobumiseks. Selleks vajab ta professionaalset nõu ja juhendamist.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 36

Tervishoiu- ja sotsiaalteenuste osutajate suurem roll

- Füüsilise vägivalla ohver pöördub abistavatest asutustest sagedamini tervishoiuteenuse osutaja poole – enamasti vägivallast tingitud psühholoogiliste kaebuste või vigastuste tõttu. Tervishoiuasutuste roll vägivallaennetuses tuleb täpsemalt kokku leppida ja selgemalt määratleda.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 38

Vägivallaennetuse poliitika mõju uurimine

- Selleks, et mõista paremini eri vägivallaliikide olemust, hinnata vägivalla ohvriks langemise trende ning seda, kuidas ja kelle puhul sekkuda ning paremini vägivalda ennetada ja sellele reageerida, on vaja on andmeid ja uuringuid. Andmete roll vägivallaennetuses peab suurenema.
- Vägivallaennetus kokkulepe lk 40

Lugemissoovitused

- L. BANCROFT „MIKS TA SEDA TEEB? KUIDAS MÕTLEVAD VIHASED JA KONTROLLIVAD MEHED“.
- L.BANCROFT, JAY G. SILVERMANN „VÄGIVALLATSEJA LAPSEVANEMANA. MILLIST MÕJU AVALDAB LÄHISUHTEVÄGIVALD PEREKONNA TOIMIMISELE“.
- BRUCE D. PERRY, M. SZALAVITZ „POISS, KEDA KASVATATI NAGU KOERA“.
- K. ALOTSAAAR, L. HALDRE, R. HEIDO, J. LOKO, T-M. LOKO, A. POPOVA, I. PÕLDSEPP, M. ROOMELDI, S. SAAR, R. SOONETS „LASTE VÄÄRKOHTLEMINE“.
- J. PÜTTSEPP „MINA OLEN ENDA OMA“.
- M. KÄRSON & A. FRANK-VIRON „KUIDAS RÄÄKIDA LAPSEGA SEKSIST JA KAITSTA TEDA SEKSUAALSE VÄÄRKOHTLEMISE EEST?“
([HTTPS://AJAKIRI.LASTEKAITSELIIT.EE/2019/11/15/KUIDAS-RAAKIDA-LAPSEGA-SEKSIST-JA-KAITSTA-TEDA-SEKSUAALSE-VAARKOHTLEMISE-EEST/](https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2019/11/15/kuidas-raakida-lapsega-seksist-ja-kaitsta-teda-seksuaalse-vaarkohtlemise-eest/))
- A. FRANK-VIRON „KUIDAS ENNETADA VEEBIKESKONNAS SEKSUAALSET VÄÄRKOHTLEMIST“ ([HTTPS://AJAKIRI.LASTEKAITSELIIT.EE/2021/02/08/KUIDAS-ENNETADA-VEEBIKESKONNAS-SEKSUAALSET-VAARKOHTLEMIST/](https://ajakiri.lastekaitseliit.ee/2021/02/08/kuidas-ennetada-veebikeskonnas-seksuaalset-vaarkohtlemist/)).

Kasutatud materjalid

- LASTEKAITSESEADUS ([HTTPS://WWW.RIIGITEATAJA.EE/AKT/128112017019?LEIAKEHTIV](https://www.riigiteataja.ee/akt/128112017019?leiakehtiv))
- RAPUTATUD LAPSE SÜNDROOM I. TALVIK, R. VIBO, T. METSVAHT, M. MÄNNAMAA, P. JÜRI, L-T. HEIDMETS, M. HÄMARIK, T.TALVIK
- LASTE VÄÄRKOHTLEMINE ESIMESEL ELUAASTAL: PROBLEEMI KIRJELDUS JA RISKITEGURITE UURING TALLINNA LASTEHAIGLA ANDMETE NÄITEL (2007) K.OJALA
- VÄÄRKOHTLEMINE, ÕIGUSKANTSLER
- LASTE VÄÄRKOHTLEMINE, S-L. LÄÄNESAAR
- LASTEGA TÖÖTAMISE PIIRANG, JUSTIITSMINISTEERIUM
- MINA OLEN ENDA OMA, J. PÜTTSEPP ([HTTPS://WWW.LASTEKAITSELIIT.EE/RAAMAT/MINA-OLEN-ENDA-OMA/](https://www.lastekaitseliit.ee/raamat/mina-olen-enda-oma/))
- PEREVÄGIVALD, KRIMINAALPOLIITIKA ([HTTPS://WWW.KRIMINAALPOLIITIKA.EE/ET/TEEMALEHED/PEREVAGIVALD](https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/teemalehed/perevagivald))
- INFOMATERJAL SEKSUAALSE VÄÄRKOHTEMISE ENNETAMISEKS KOOLIEELSETELE LASTEASUTUSTELE, S. EELMAA ([HTTPS://WWW.TERVISEINFO.EE/IMAGES/LSVK_INFOMATERJAL.PDF](https://www.terviseinfo.ee/images/lsvk_infomaterjal.pdf))
- SEKSUAALNE VÄÄRKOHTLEMINE, TARKVANEM.EE, ([HTTPS://TARKVANEM.EE/SEKSUAALKASVATUS/SEKSUAALNE-VAARKOHTLEMINE/](https://tarkvanem.ee/seksuaalkasvatus/seksuaalne-vaarkohtlemine/))
- LAPSE ÕIGUSTE JA VANEMLUSE UURING 2018 ([Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018](#))
- OHVRI ABISTAJALE, SOTSIAALKINDLUSTUSAMET ([Ohvri abistajale | Sotsiaalkindlustusamet](#))